

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Агрополітичний звіт

APD/APB/06/2023

Інформація та рекомендації до дій для подальшого розвитку стандартів якості та безпечності в Україні з урахуванням європейського досвіду та найкращих практик (маленький посібник)

Др. Др. Райнер Фрідель

Київ, липень 2023 року

Виконавці

Оперативний партнер

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтантс.

Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Др. Др. Райнер Фрідель
Control Union, Берлін

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

ЗМІСТ

1. Завдання	4
2. Технічна відправна точка	4
3. Питання та відповіді щодо стандартів якості та безпеки	5
3.1 Основні визначення	5
3.2 Норми: Для чого вони слугують? Як вони розробляються?.....	8
3.3 Роль норм для економіки	10
3.4 Хто є користувачем? Як відбувається застосування норм?.....	11
3.5 Як відбувається розробка норм? Хто це робить?	14
3.6 Міжнародна робота по нормуванню	21
4. Екскурс: Розробка та застосування програм сертифікації	24
5. Рекомендації щодо дій для реалізації проекту з нормування	26
6. Додатки	29

1. Завдання

У технічному завданні, переданому АПД в Києві, був сформульований наступний запит:

«З активізацією процесу адаптації до європейських вимог важливо враховувати європейські підходи та кращі практики при розробці сучасних стандартів якості та виробництва сільськогосподарської продукції. Інші країни-члени ЄС вже напрацювали значний досвід у цьому напрямку, який може бути успішно використаний в Україні.

З огляду на це, запланована експертна місія має на меті підготувати невеликий посібник з рекомендаціями щодо подальшого розвитку стандартів якості та безпечності в Україні з урахуванням європейського досвіду та найкращих практик. Крім того, буде проведено презентацію посібника, а також обмін думками з українськими експертами.»

У цьому посібнику обговорюється діяльність зі стандартизації на європейському та міжнародному рівнях. Оскільки Німеччина є добре розвиненою країною в цій сфері, а АПД має тісні зв'язки з Федеральним міністерством сільського господарства, німецький досвід часто знаходиться на передньому плані і може бути добре узагальнений та слугувати прикладом для України.

Цей документ надає зацікавленим експертам, які працюють з АПД в Києві, інформацію про те, як регулюється участь спеціалістів у процесі стандартизації в ЄС і які існують умови для перенесення цього досвіду в Україну в якості пілотного проекту.

2. Технічна відправна точка

Норми та стандарти є необхідним інструментом впорядкування економіки. Вони чітко визначають, чого можна очікувати від продукту чи послуги, а отже, вказують, яких правил та умов слід дотримуватися у виробничих процесах та при наданні послуг.

У недалекому минулому експерти АПД виявили низку недоліків у проектах дорожніх карт для покращення ситуації зі стандартизацією в аграрному та продовольчому секторі в Україні та надали пропозиції щодо їхнього вдосконалення. Представлений тут документ є продовженням цієї роботи.

При цьому він бере за відправну точку факт, якому до цього часу приділялося мало уваги: загальновизнані на міжнародному рівні правила створення норм і стандартів мають, окрім багатьох інших правил, три дуже цікаві додаткові особливості:

Приписи ISO відкривають участь у роботі нормами для всіх зацікавлених.

У той же час, існує великий набір приписів ISO, яких повинні дотримуватися всі розробники норм. Редактори-видавники виправдовують таку велику кількість обов'язкових правил тим, що норми є дуже особливою формою тексту, в якій необхідно гарантувати, що зміст є фактично правильним, а твердження - точними та однозначними.

Процес управління розробкою норм здійснюється виключно співробітниками організації, що займається розробкою стандартів, які пройшли відповідну підготовку. Це формально унеможлиблює участь зацікавлених неспеціалістів.

3. Питання та відповіді щодо стандартів якості та безпеки

3.1 Основні визначення

Що таке стандарти якості та безпечності?

Стандарти якості - це визначені специфікації для виробництва або характеристик продукту чи надання послуги. У випадку продукції це може бути склад матеріалів, виробничі процеси або вимоги до використання; у випадку послуг - поведінка або допоміжні засоби.

Стандарти безпечності - це стандарти, які слугують безпеці людей, процесів, продукції, даних та інших аспектів.

Стандарти якості та стандарти безпечності розробляються для конкретних галузей, продуктів і цілей (призначення). У цьому відношенні обидва терміни є збірними термінами для дуже різного змісту. Приклад: безпечність, а також якість у харчовій промисловості досягаються іншими заходами, ніж у сільському господарстві, інформаційних технологіях чи медицині.

Відповідно до поставленого завдання, наступний текст не стосується конкретних секторів і, таким чином, застосовується в цілому до всіх секторів, включаючи сільське господарство і харчову промисловість.

Роз'яснення термінів: Що таке норма? Що таке стандарт?

Хоча обидва терміни «норма» і «стандарт» чітко визначені організаціями із нормування, їм надається різний зміст у різних контекстах. Наступні визначення використовуються з точки зору запровадження норм:

норми	стандарти
Широка участь усіх зацікавлених експертних груп в рамках процедури громадського обговорення.	Лише обмежена участь окремих груп або лише частини зацікавлених сторін, а також лише «неофіційне» ухвалення підготовлених документів без публічної процедури.
Використання надійних результатів роботи науки і техніки з високою цільовою орієнтацією на суспільство. Це означає, що предметом є лише ті продукти, для яких вже існують надійні емпіричні значення.	Предметом розгляду часто є продукти, розробка яких ще перебуває на початковій стадії. Це часто стосується швидкозмінних технічних продуктів, які піддаються швидким і частим змінам.

Норми створюються за участю всіх зацікавлених сторін і проходять процедуру публічного обговорення. Це надає їм офіційного характеру, який також визнається державними органами.

Стандарти розробляються лише за обмеженої участі зацікавлених сторін, у невеликих масштабах і без публічної процедури пошуку спільного консенсусу, а тому мають досить «неофіційний» характер.

Дещо детальніше обидва терміни можна описати наступним чином:

Норма - це документ, розроблений на основі консенсусу та прийнятий визнаною установою (наприклад, ISO, CEN або національною організацією із нормування), який встановлює правила, настанови чи характеристики для діяльності або її результатів для загального та постійного використання з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування в певному контексті. Норма складається з письмових правил. Норма формулює визначені вимоги до продукції, послуг або процесів/процедур.

Таким чином, вона створює ясність щодо властивостей, забезпечує якість і гарантує безпечність. Такі норми можуть застосовуватися в багатьох сферах, наприклад:

- промисловість
- сільське господарство
- виробництво продовольчих продуктів
- торгівля
- зовнішня торгівля
- ремісництво
- контрольні інститути
- публічний сектор
- охорона праці
- споживачі
- дослідження

Стандарт - це загально визнаний і, на відміну від інших методів, найбільш часто використовуваний (або, принаймні, бажаний) спосіб виробництва, виконання або опису чогось, який вважається зразковим або модельним і переважає над іншими способами або, принаймні, розглядається як орієнтир. У цьому значенні стандарт не розробляється, а утверджується на ринку. Інші подібні продукти або процеси слідує особливо часто застосовуваному «стандартизованому» способу виробництва або організації продукту. Це стає зрозумілим у реченні: «Компанія XY встановила стандарт у світі для продукту ZZ». Цей термін використовується у сферах виробництва, техніки та торгівлі виробленою продукцією і наданими послугами. Часто стандарт витісняє один або кілька способів виконання чогось. Такі стандарти вже поширилися на права людини, рівень життя або захист навколишнього середовища. Цей термін використовується для позначення як загальноприйнятих цілей, так і загальноприйнятих реалізацій.

Такий стандарт часто закріплюється в нормах, щоб забезпечити дійсно однакове тлумачення.

В останні роки в контексті інтернаціоналізації виникли неоднозначності. На додаток до складного розмежування змісту, лінгвістична плутанина також виникла навколо термінів «норма» і «стандарт». Навіть назви організацій, що займаються розробкою стандартів, у різних мовах складаються з різних слів. Приклади:

Німецька	Англійська	Французька
Internationales Institut für Normung (ISO)	International Standard Organisation (ISO)	Organisation internationale de normalisation (ISO)
Europäisches Komitee für Normung (CEN)	European Committee for Standardization (CEN)	Comité européen de normalisation (CEN)
Deutsches Institut für Normung (DIN)	German Institute for Standardization (DIN)	Institut allemand de normalisation (DIN)

У німецьких текстах німецький DIN фактично використовує німецьке написання «Internationales Institut für Normung (ISO)» для ISO. А в англійських текстах ISO пише назву німецького інституту англійською як «German Institute for Standardization (DIN)».

В інших мовах також існує ситуація, описана у вищезгаданих 3 мовах. Приклади: в іспанській та споріднених мовах зазвичай використовується корінь «норма»; у більшості слов'янських мов, але теж не завжди, корінь мови – «стандарт».

В іншому контексті термін «стандарт» використовується з іншим змістом: при розробці та застосуванні програм сертифікації. Там слово «стандарт» часто використовується для позначення «переліку вимог/критеріїв», яким повинен відповідати користувач програми сертифікації. Зміст цього слова значно відрізняється від того, що використовується в ISO, CEN та DIN.

Тому при використанні слів «норма» і «стандарт» слід завжди дотримуватися особливої обережності, щоб уникнути непорозуміння і помилок, наскільки це можливо.

Для цієї задачі термін «норма» використовується в німецькій версії з наступним змістом: норма - це документ, розроблений на основі консенсусу, прийнятий і опублікований визнаною установою (наприклад, ISO, CEN або національною організацією зі нормування). Існують обов'язкові правила та настанови для загального та повторюваного застосування. Метою є досягнення оптимального ступеня впорядкованості в конкретному контексті.

Ця інформація та настанови були розроблені для «зацікавлених сторін», які беруть участь у робочому процесі, про який щойно йшлося.

В англійській версії слово «norm» може бути перекладено як «стандарт», без зміни змісту тексту.

Для «стандарту», який виник сам по собі внаслідок особливо частого практичного застосування на ринку неможливо скласти інструкцію щодо дії.

3.2 Норми: Для чого вони слугують? Як вони розробляються?

Що таке норма?

Норма - це **документ**, який визначає вимоги до продуктів, послуг або процедур. Норми - це «рекомендації», що ґрунтуються на перевірених наукових і технічних результатах, а також на емпіричних значеннях. Норма встановлює спільне розуміння серед учасників ринку щодо об'єктів торгівлі. Це полегшує вільний рух товарів і сприяє експорту. Норми підтримують раціоналізацію та забезпечення якості в бізнесі, технологіях, науці та управлінні. Вони слугують для забезпечення безпеки людей і майна та підвищення якості в усіх сферах життя.

Норми означають якість, гарантують безпеку та створюють довіру. Вони відкривають компаніям доступ до нових міжнародних ринків.

Розробка норм відкрита для всіх. Норми є двигуном для інновацій.

У Німеччині Німецький інститут нормування налічує близько 33 500 норм. Вони поширюються від розмірів паперу та гвинтів до сільськогосподарської сировини та перероблених продуктів харчування. Вони охоплюють майже всі продукти та процеси в повсякденному житті та економіці.

Чому існують норми? Яке призначення вони мають?

Норми - це формулювання, видання та застосування правил, настанов або характеристик визнаною організацією та її органами нормування. Вони повинні ґрунтуватися на визнаних результатах науки, техніки та досвіду і мають на меті

сприяти оптимальним вигодам для суспільства. Специфікації повинні бути розроблені на основі консенсусу та прийняті визнаною організацією.

Усі основні робочі процеси та відповідальність, пов'язані з розробкою, описані в конкретній нормі: EN 45020:2007-03

«Нормування та пов'язана з ним діяльність - Загальні терміни (ISO/IEC Guide 2:2004)».

Норми використовуються для раціоналізації, забезпечення якості, безпеки, захисту навколишнього середовища та комунікації в бізнесі, технологіях, науці, адміністрації та громадськості. Вони застосовуються, коли подібні або схожі речі використовуються багатьма способами і багатьма людьми. Завдяки нормуванню всі учасники ринку можуть покладатися на те, що нормований продукт функціонує за призначенням. У міжнародній торгівлі загальні норми і стандарти дозволяють вільно торгувати товарами і послугами без додаткових витрат на адаптацію.

Норми базуються на перевірених результатах науки, техніки та досвіду і слугують широкому загалу. Непрацююче нормування спричиняє непорозуміння та додаткові витрати для всіх учасників ринку. Конкретна економічна вигода від норм для Німеччини оцінюється приблизно в 17 мільярдів євро на рік.

Які переваги має нормування?

У випадку замовлень на проведення випробувань для визначення відповідності продукції або послуг, норми мають ту перевагу, що клієнту не потрібно детально знати, що і як має бути перевірено, а також про що детально свідчать результати випробувань. Інспектору достатньо констатувати, що результат випробування показує відповідність нормі, узгодженій між постачальником і клієнтом. Це значне спрощення детальних процесів.

У сучасному світі, заснованому на розподілі праці, переваги стандартизованої продукції також мають особливе значення для функціонування національних та міжнародних ланцюгів доданої вартості. Якщо кожна ланка ланцюга доданої вартості послідовно працює відповідно до норм, узгоджених у всьому ланцюгу, які застосовуються до її продукції, то можна уникнути торговельних бар'єрів, оскільки покупці і продавці мають ідентичну інформацію про характер товару або послуги, що надаються, і можуть бути впевнені в їх відповідності один одному.

Норми діють як каталізатор інновацій і допомагають швидше закріпити рішення на ринку. Для ринкового успіху може мати вирішальне значення використання нормованих матеріалів і процесів при розробці інновацій, а також створення норм, які чітко характеризують інновацію, щоб швидко і безперешкодно вивести її на ринок.

Що регулює норма?

Норми у зрозумілій формі визначають, чого можна очікувати від продукту чи послуги, і, таким чином, вказують, яких правил та умов слід дотримуватися при виробництві чи наданні послуг.

Що зазначається в нормах?

Норми документують в обов'язковому порядку, що можна очікувати від продукту або послуги, і в той же час визначають, які правила або умови повинні бути дотримані у виробництві або при наданні послуг.

3.3 Роль норм для економіки

Економічна користь від норм? (приклад Німеччина)

Співпраця та мережева взаємодія у сфері нормування призводить до щорічної економічної вигоди в Німеччині в розмірі близько 17 мільярдів євро, що відповідає приблизно 0,7 % німецького валового внутрішнього продукту. Ця вигода генерується в компаніях, які складають економіку країни. Тому компанії дуже зацікавлені в тому, щоб їхня продукція відповідала нормам, які забезпечують безпеку при придбанні необхідних їм товарів і послуг. Водночас це сприяє розвитку експорту, оскільки партнери в усьому світі можуть покладатися на німецьку продукцію, виготовлену відповідно до німецьких або міжнародних норм.

Норми та політика?

Нормування є класичною сферою промислової політики, яка має велике значення для повсякденного життя та функціонування економіки. З точки зору економіки, нормування підтримує, зокрема, вільний рух ринків та інноваційну спроможність компаній. Нормування сприяє швидшому поширенню технічних знань та інновацій і, таким чином, посилює конкурентоспроможність компаній. Нормування також зменшує навантаження на державу і має дерегуляційний ефект, оскільки зацікавлені сторони встановлюють технічні стандарти швидше, гнучкіше і в деяких випадках більш кваліфіковано, ніж держава, на що держава може посилатися.

Правовий характер норм?

За своїм походженням, спонсорством, змістом і сферою застосування норми мають характер рекомендацій, дотримання і **застосування яких є добровільним**. Самі по собі норми не є юридично обов'язковими.

Однак норми можуть стати обов'язковими через правові та адміністративні приписи, закони або постанови. У бізнесі зазвичай норми, яких необхідно дотримуватися, письмово узгоджуються в контрактах на постачання та надання послуг, що робить їх застосування юридично обов'язковим для сторін, які укладають контракт.

Хоча норми не є законами, вони, тим не менш, сприяють правовій визначеності. Норми розглядаються як чіткі та визнані правила технології, а дотримання норм є важливим кроком у доведенні належної поведінки.

Ті, хто добровільно не вивчає і не застосовує норми, не можуть співпрацювати в умовах розвиненої економіки.

Проходження національного нормування через DIN в Німеччині?

Так звані «зацікавлені сторони» (компанії, торгівля, університети, споживачі, ремісники, випробувальні інститути, органи влади) направляють своїх експертів до робочих груп (комітетів) DIN, в яких організовується і проводиться робота зі нормування.

DIN також приймає регіональні (в даному випадку європейські) та міжнародні норми в систему норм, що застосовується в Німеччині, які потім з'являються - за необхідності перекладені - як національні норми. Наприклад, у назвах можна зустріти одночасну згадку про DIN з EN та ISO (наприклад, DIN EN ISO 9001). Це означає, що норма під тим самим номером є одночасно німецькою, європейською і міжнародною нормою. DIN максимально наближає свою нумерацію до EN та ISO. Тому нові норми майже завжди мають номер DIN EN, DIN EN ISO або DIN ISO. Номер DIN зберігається для кількох традиційних норм німецького походження.

Які види норм існують?

Окрім норм на продукцію та послуги, існує ціла низка інших застосувань, наприклад, у сферах належного корпоративного управління, корпоративної якості, захисту клімату та навколишнього середовища і т.д. Приклади:

- ISO 37001: антикорупційний менеджмент
- ISO 9001: управління якістю
- ISO 14001: екологічний менеджмент
- ISO 14064: балансування парникових газів
- та багато інших

Компанії, які застосовують такі норми, сприяють як безпеці та ефективності компанії, так і поширенню позитивного іміджу (власного представлення) на світових ринках.

Чи існують особливі форми норм?

На додаток до норм з публічним доступом, компанії також можуть створювати внутрішні норми (норми компанії). Вони можуть зробити їх обов'язковими для постачальників.

3.4 Хто є користувачем? Як відбувається застосування норм?

Сфери застосування норм?

Нормування в основному використовується, коли ідентичні або подібні об'єкти використовуються в різних контекстах у різних місцях різними групами людей. Шляхом встановлення та запровадження специфікацій для багаторазового використання за допомогою норм створюються узагальнення в колі зацікавлених сторін, як на національному, так і на міжнародному рівні, що спрощує співпрацю між компаніями. Таким чином, придатність продукції, процесів та послуг для їхнього призначення описується більш детально або продукція вдосконалюється. Сприяє

обміну товарами та послугами, а також технічному та комунікаційному співробітництву.

Із нормуванням можуть бути пов'язані й інші цілі, такі як раціоналізація, зменшення різноманітності, сумісність, зручність використання та безпека. Мета взаєморозуміння також підтримується визначенням термінів.

Чи є застосування норм обов'язковим?

Принципово застосування норм є добровільним. Однак зобов'язання до використання може виникати на підставі законодавчих або адміністративних положень, а також на підставі договорів або інших правових підстав.

Жодна компанія не зобов'язана надавати послуги, здійснювати поставки або виробляти продукцію, які підпадають під дію будь-якої норми. Норми ISO, CEN або національних інститутів нормування визначають себе як так звані «приватні нормативні документи, що мають характер рекомендацій». Це означає, що вони застосовуються на добровільній основі.

Незважаючи на необов'язковий характер норм, компанії добровільно застосовують їх, оскільки вони дають змогу виробляти продукцію з визначеними властивостями, на яку існує жвавий попит на ринках. Продавати таку продукцію легше, оскільки зазвичай можна відмовитися від докладних описів і випробувань властивостей.

Норми також використовуються в юриспруденції, законодавстві та інших сферах, оскільки таким чином можна спростити процеси.

У випадку конфлікту, який необхідно врегулювати, норми не є гарантованим карт-бланшем. Але тим, хто застосовує норми - як визнані правила технології - легше довести правильність своєї поведінки. Застосовуючи норми, ніхто не уникає відповідальності за власні дії.

Яку роль відіграють норми для міжнародної торгівлі?

Без існування норм не міг би функціонувати, зокрема, експорт, оскільки кожен продукт мав би проходити спеціальний та індивідуальний контроль. На внутрішньому ринку продажі також були б неможливими без норм у їхньому нинішньому вигляді. Без керівних принципів ніхто не мав би **впевненості у відповідності продукту вимогам** (його якості). Крім того, без норм у тому вигляді, в якому ми їх знаємо, не була б забезпечена однорідна структура товарів, які купуються у великих кількостях.

Застосування та дотримання норм є добровільним чи обов'язковим?

Застосування норм в основному є добровільним. Норми не є обов'язковими до виконання, що відрізняє їх від законів. Норми стають юридично обов'язковими, коли на них посилаються закони або нормативно-правові акти, такі як директиви ЄС, або коли компанії, що співпрацюють, погоджуються застосовувати їх у своїх спільних контрактах.

Як продемонструвати відповідність узгодженим нормам у законний спосіб?

Існує декілька форм. Кожну з них можна застосовувати. Мета процесу доведення визначає, яку форму найкраще застосувати в конкретному випадку.

Форма підтвердження	Імплементатор/виконавець	Переваги	Недоліки
Самодекларування	Зацікавлена компанія робить заяву партнеру в усній або письмовій формі.	Дуже недорогий спосіб і може бути здійснений швидко. В основному використовується, коли між партнерами існують тісні довірчі відносини.	Цю заяву не можна передавати іншим партнерам, якщо між ними не існує таких самих довірчих відносин.
Аудит постачальників	Замовник або уповноважений ним орган чи особа проводить перевірку (інспектування) безпосередньо в приміщенні постачальника.	Зазвичай може бути проведено економічно ефективно з коротким часом підготовки; особливо якщо компанії знаходяться не надто далеко одна від одної.	Цю заяву не можна передавати іншим партнерам, якщо між ними не існує таких самих довірчих відносин.
Сертифікація	Експертиза (аудит) визнаним та акредитованим органом з сертифікації.	Компанія, що пройшла перевірку, може передати результат сертифікації (багатьом) іншим клієнтам без додаткових витрат. Результати перевірок акредитованих органів сертифікації з великою кількістю клієнтів користуються високим рівнем довіри в розвинених країнах.	Вимагає певного часу на підготовку і є найдорожчою з трьох форм підтвердження. Чим більше товарів, тим нижчі відносні витрати на сертифікацію.

Що таке групові норми? Як вони застосовуються?

Ці норми також є добровільними. Вони слугують для того, щоб зробити групову роботу більш ефективною. Позитивні групові норми дають членам команди відчуття нормальності та стабільності в їхній повсякденній роботі. Групові норми створюють неявні (або наперед визначені) спільні системи цінностей, які допомагають членам команди працювати якнайкраще.

Де знайти та отримати норми?

Загалом, ISO, CEN та національні інститути нормування публікують усі свої чинні та скасовані норми, а також проекти норм на своїх веб-сайтах безкоштовно для ознайомлення. У більшості випадків на цих веб-сайтах також публікуються норми інших інститутів нормування.

Отримання норм є платним. Одна норма може коштувати від 20 до понад 500 євро. Замовлення та оплата, як правило, можливі через веб-сайт, яким ви вже користуєтесь. Причиною такої вартості є те, що норми інститутів стандартизації, як правило, захищені авторським правом.

Якщо формулювання норми включено до юридичної норми і надруковано, вони звільняються від захисту авторського права як офіційні твори. Окремі норми, що стосуються певної предметної області, часто складають у вигляді збірника норм, а потім пропонують для продажу як книгу у звичайній книжковій торгівлі і надають для користування в бібліотеках.

Безкоштовне ознайомлення із DIN-нормами?

Із нормами DIN можна безкоштовно ознайомитися в Німецькій національній бібліотеці у Франкфурті-на-Майні та Лейпцигу, а також у понад 90 інших так званих демонстраційних центрах. Однак копії, навіть витяги, робити не можна, або за це потрібно платити.

3.5 Як відбувається розробка норм? Хто це робить?

Дві точки опори нормування

Як виникає норма?

Норми створюються за пропозицією та ініціативою зацікавлених сторін (як правило, з бізнес-спільноти), при цьому досягається згода між усіма учасниками процесу.

У розвинених країнах до розробки норм залучають тих, хто їх згодом застосовуватиме. Для забезпечення прийняття норм ринком, широка участь, прозорість і консенсус є важливими базовими принципами DIN. Будь-хто може подати запит на нормування. Всі сторони, зацікавлені в темі, мають можливість брати

участь і ділитися своїми знаннями та досвідом. Перед прийняттям проекти норм оприлюднюються та виносяться на обговорення. Експерти, які беруть участь в обговоренні, повинні в основному погодитися з остаточним змістом. Норми переглядаються щонайменше кожні п'ять років, щоб визначити їхній сучасний технічний стан.

Як дізнатися, які норми вже існують, а яких ще не вистачає?

Нелегко отримати повний огляд існуючих норм, таких, що перебувають на стадії розробки, і тих, що вже скасовані, оскільки їхня кількість величезна. Дані в Інтернеті не завжди є актуальними. Нижче наведено дані про кількість норм:

- ISO: більше 21.000
- BSI (Великобританія): більше 27.000
- DIN (Німеччина): більше 33.000

Усі хороші інститути нормування надають на своїх веб-сайтах можливість пошуку існуючих норм на обрані теми. Недосвідченому користувачеві, як правило, найпростіше звернутися до місцевого інституту нормування, щоб отримати огляд норм у певній предметній галузі.

Для деяких тем існує велика кількість взаємопов'язаних окремих норм. Іноді DIN збирає їх у вигляді збірки норм, а потім пропонує їх у вигляді книжки за окрему плату у звичайних книгарнях і надає їх на тимчасове користування в бібліотеках.

Хто пише норми?

Будь-хто може подати запит на створення норми. Норми розробляються комітетами при національних або європейських організаціях зі нормування (CEN) або при міжнародних організаціях зі нормування (ISO) відповідно до визначених принципів, процедур і правил оформлення.

Норми розробляються або контролюються не законодавцем, органом влади або державним регулятором, а самими зацікавленими сторонами. Усі зацікавлені можуть брати участь у технічній роботі в комітетах зі нормування та ділитися своїми знаннями та досвідом.

Норма є результатом «процесу нормування». Експерти з усіх зацікавлених кіл можуть робити свій внесок під керівництвом відповідного інституту нормування. Зважаючи на велику кількість інновацій сьогодні та складність питань, розробка норми іноді може зайняти тривалий час.

Зміст зручної для використання норми?

В одному зі своїх керівних документів DIN перераховує наступні факти для «зручної для користувача норми»:

- структура та представлення норми є зрозумілими для відповідних груп користувачів;
- сфера застосування та зміст є відповідними;
- пов'язані норми редагуються та оновлюються спільно;
- наявні уніфіковані позначення (типові позначення) для матеріальних і нематеріальних об'єктів та процесів;
- наявні номінальні та бажані розміри або вибіркові ряди;
- визначено та роз'яснено уніфіковані скорочення / аббревіатури;
- всі документи, на які є посилання, перелічені та загальнодоступні;
- уся необхідна інформація та, за необхідності, перелік найважливіших змін порівняно з попереднім виданням наведені у передмові або в додатках.

Хто такі «зацікавлені сторони»?

Інститути нормування забезпечують форум для так званих «зацікавлених сторін» для розробки норм на основі консенсусу. Охорона праці та безпека виробництва є одним з таких сторін. Наприклад, рішенням президента DIN 14/2012 KAN визначено як інституцію, що надає консенсусну думку з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності для нормування. Таким чином, зацікавлена громадськість залучається до нормування через чіткі структури та прозорі процеси.

DIN веде діалог із зацікавленою громадськістю у відкритий і прозорий спосіб, у тому числі за допомогою інноваційних процесів участі залучених і зацікавлених сторін.

Чому і як підприємства можуть брати участь у нормуванні?

У країнах, де нормування функціонує, компанії також визнають переваги нормування і, залежно від розміру підприємства та його залежності від норм, беруть участь у їхній розробці.

Менеджери використовують нормування як стратегічний засіб для досягнення цілей компанії; участь працівників у комітетах зі нормування заохочується і цінується компанією.

Робота зі нормування є привабливою. Для цього створюються ефективні та надійні процеси та структури. Для цього також використовуються відповідні цифрові інструменти. Практичні знання, отримані в процесі застосування норм, використовуються для формулювання вимог користувачів до нових норм. Це безпрограшна ситуація для всіх користувачів норм.

Приписи та зацікавленість компаній забезпечують також можливість цілеспрямованої участі експертів, у тому числі з малих та середніх підприємств.

Асоціації та інституційні прихильники німецького нормування разом із Федеральним урядом заохочують компанії використовувати нормування як у внутрішньому бізнесі, так і при роботі з експортом.

Носії нормування?

Нормування здійснюється на різних рівнях і в різних контекстах національними та міжнародними організаціями, які мають різний корпоративний статус.

Норми - це форма тексту, до якого висуваються особливо високі вимоги. З одного боку, зміст повинен бути технічно правильним і представляти оптимальне рішення для теми, що розглядається. З іншого боку, стиль написання повинен бути таким, щоб виключити помилки і різні інтерпретації тексту. Тому тільки «організації-носії» мають право розробляти і публікувати норми. Вони можуть консультуватися і консультуються із зацікавленими та кваліфікованими зовнішніми експертами з бізнесу та інших галузей.

У Німеччині такою організацією є Німецький інститут нормування (DIN). DIN існує в юридичній формі приватної зареєстрованої асоціації (e. V.). Європейський комітет зі нормування (CEN) є приватною неприбутковою організацією. Міжнародна організація зі нормування (ISO) - це міжнародний орган зі нормування, що складається з членів національних комітетів, які представляють інтереси своїх країн і роблять внесок у міжнародну роботу зі нормування.

Найменшою організаційною одиницею є технічний відділ, який створює власні внутрішні норми для своєї галузі.

Загальні кроки у розробці норм?

Процес нормування, зазвичай, відбувається в декілька етапів:

1. Перш за все, об'єкт проекту нормування повинен бути описаний і, за необхідності, зрозуміло відмежований від подібних об'єктів, які не підлягають включенню.
2. Для розробки норми скликається комітет, до складу якого входять усі зацікавлені технічні та інші зацікавлені групи (науковці, виробники, користувачі та політичні посадовці). Якнайширша участь усіх груп зацікавлених осіб гарантує прийняття та застосовність нормування певного предмета.
3. Підготовка перших проектів та вдосконалення нормативно-правових актів.
4. Проект нормативного документу проходить процедуру публічного обговорення та подання зауважень, що має на меті забезпечити широке визнання та застосування нормативного документу. Онлайн-портал проектів норм DIN пропонує безкоштовний онлайн-доступ до поточних проектів норм та можливість подавати коментарі до цих проектів в режимі онлайн.
5. Заперечення та пропозиції будуть розглянуті та, за необхідності, включені в нову версію регулювань.

6. Кроки з 3 по 5 можна повторювати до тих пір, поки не буде досягнуто задовільного статусу і не залишиться більше суттєвих заперечень. Після остаточного опрацювання результат процесу стандартизації документується як "стандарт" у звичайному для відповідної організації порядку і стає доступним для зацікавлених сторін та громадськості.
7. Після остаточного опрацювання результат процесу нормування документується як «норма» або «стандарт» у звичайному для відповідної організації порядку і стає доступним для зацікавлених сторін та громадськості.

Схеми проходження процесів нормування в різних організаціях зі нормування відповідають порядку ведення діяльності зі нормування, але можуть відрізнятися залежно від типу норми та організації, що його розробляє. Спільним для них є те, що норми розробляють у багатоетапній процедурі в демократичний спосіб із залученням усіх зацікавлених сторін на основі консенсусу. Нормує не організація, що розробляє норми, а експерти, які використовують її для розробки та публікації норм.

Приклад: Як розробляється норма DIN?

Норми DIN розробляють близько 70 комітетів зі нормування DIN, в яких загалом працює близько 3600 робочих комітетів. Відповідальний комітет DIN також представляє інтереси Німеччини в наднаціональних організаціях зі нормування ISO/IEC та CEN/CENELEC.

Форма, види та зміст норм?

Результатом нормування є документ, що містить правила для технічних умов і процедур. Необхідно подбати про те, щоб норма, яка розробляється, ґрунтувалася на встановлених результатах науки, техніки та досвіду і була спрямована на забезпечення оптимальних переваг для суспільства.

Європейська норма EN 45020 визначає такі види норм: основна або базова норма, термінологічна норма, норма на випробування, норма на продукцію, норма на процес, норма на послуги, норма на інтерфейс/інтерфейс, норма на дані, що підлягають декларуванню/норма на декларування, а також наступні види: норма на планування, норма на проектування, норма на розрахунок або визначення розмірів, норма на контракт на виконання робіт та норма на виконання або обробку.

Норми, як правило, розробляються на основі консенсусу та публікуються *визнаною* установою. Норми встановлюють правила, настанови або характеристики для діяльності або її результатів для загального та повторюваного застосування. Метою є досягнення оптимального ступеня впорядкованості в конкретному контексті.

Норми можуть сильно відрізнятися за обсягом. Норма може складатися лише з кількох сторінок або з кількох частин, що може становити понад 100 сторінок.

Структура норми складається з: титульний аркуш, зміст, інформаційна передмова, за якою йдуть нормативні розділи: область застосування, визначення та основна частина, в якій визначаються вимоги.

У багатьох випадках результатом нормування є не лише ізольовані правила для окремих предметів, а взаємопов'язаний набір правил, на які можна посилатися в окремих нормах. Наприклад, у нормі на один тип гвинта можна зробити посилання на інші норми на матеріали та спеціальні типи конструкцій, в яких ці вимоги вже розроблені.

Існує також величезна кількість застосовних норм DIN у галузі сільського господарства та харчової промисловості. Ось деякі приклади:

- DIN 18910:2017-08: Теплоізоляція закритих сховищ - Теплоізоляція та вентиляція - Принципи планування та розрахунку для закритих сховищ з примусовою вентиляцією.
- DIN EN 15587:2019-03: Зерно та зернові продукти - Визначення домішок у пшениці, житі, тритикале та фуражному ячмені
- DIN 55423-5:2014-01: Транспортний ланцюг для м'яса та м'ясних продуктів
- DIN 10742:2011-06: Дослідження меду - Настанови щодо відбору проб

Чи можуть норми копіюватися?

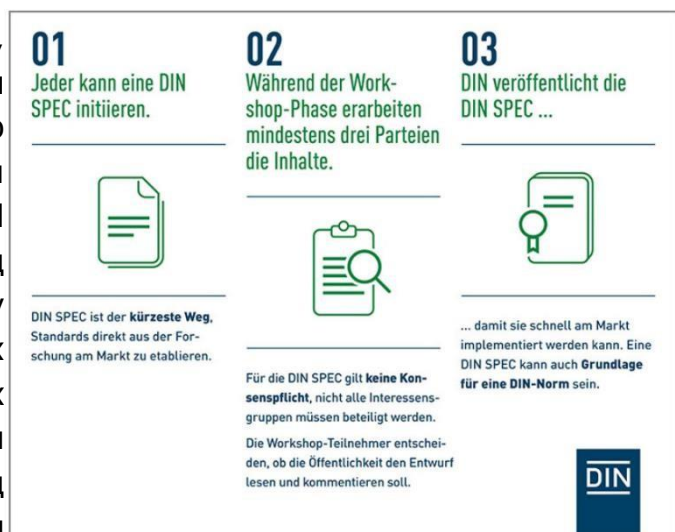
Норми є захищеними творами в розумінні Закону про авторське право. Без шкоди для особистих прав, які не можуть бути передані відповідно до Закону про авторське право, організації зі нормування, як носії спільної роботи, повинні здійснювати права, надані їм для виключного використання та експлуатації.

Які копії дозволені на сьогоднішній день?

Копії можна робити лише з легальних оригіналів. Копії з нелегальних завантажувачів або подібних порталів тягнуть за собою кримінальну відповідальність виконавця. Не можна передавати копії третім особам без згоди правовласника, наприклад, у файлообмінних мережах, на порталах для завантаження тощо).

Що таке DIN SPEC?

Як результат процесів стандартизації, DIN SPEC є перевіреним стратегічним інструментом для швидкого і легкого впровадження та розповсюдження інноваційних рішень на ринку. DIN SPEC - це найкоротший шлях від дослідження до продукту. Таку норму можна легко розробити в невеликих робочих групах протягом декількох місяців. Вона сприяє обміну з іншими учасниками ринку. На відміну від норми, зміст DIN SPEC складається тимчасово створеним комітетом.

Досягнення консенсусу та залучення всіх зацікавлених сторін не є обов'язковим. DIN гарантує, що DIN SPEC не суперечить існуючим нормам, і публікує його, в тому числі

на міжнародному рівні. DIN SPEC є високоефективним маркетинговим інструментом, який досягає великого визнання серед клієнтів і партнерів. DIN SPEC може бути основою для розробки норми.

Чи надає ДП «УкрНДНЦ» подібний або такий самий інструмент для швидкого та простого вирішення проблем нормування, автору цієї статті не вдалося з'ясувати. Йому здається розумним, якщо НДП визначить таку можливість і, в позитивному випадку, можливо, застосує її для своїх цілей.

DIN? – Національна організація з нормування Німеччини

Німецький інститут нормування (DIN) є незалежною платформою для нормування в Німеччині та в усьому світі. Разом з промисловістю, наукою, державним сектором та громадянським суспільством DIN робить значний внесок у відкриття майбутніх сфер. Як співтворці цифрової та «зеленої» трансформації, DIN робить важливий внесок у вирішення поточних викликів і дає змогу новим технологіям, продуктам та процесам утвердитися на ринку та в суспільстві.

Близько 36 500 експертів з промисловості та досліджень, з боку споживачів та державного сектору роблять свій внесок у процес нормування, яким DIN керує як приватний менеджер проєктів. Результатом є ринкові норми та стандарти, які сприяють світовій торгівлі та слугують раціоналізації, забезпеченню якості, захисту суспільства та довкілля, а також безпеці та взаєморозумінню.

Через свій веб-сайт (<https://www.din.de/de>) DIN надає широкий спектр інформації для користувачів норм та зацікавлених сторін, які бажають взяти участь у розробці норм. Таким чином, DIN сприяє зростанню знань про норми серед користувачів у компаніях. Це одна з причин, чому німецькі компанії користуються перевагами в торгівлі по всьому світу.

За 100 років свого існування DIN має тісні зв'язки з партнерськими організаціями по всьому світу. На своєму сайті вона опублікувала «Позицію Групи компаній DIN щодо кризи в Україні».

DIN була заснована у 1917 році і відсвяткувала своє 100-річчя у 2017 році. Сьогодні в Німеччині діє близько 34 500 DIN-норм.

Німецький інститут нормування (DIN) та Німецький комітет з електричних, електронних та інформаційних технологій (DKE) є найважливішими інституціями, відповідальними за нормування у Федеративній Республіці Німеччина. Вони є німецькими членами європейських та міжнародних організацій із нормування у відповідних сферах.

Правовою основою для виконання завдань зі нормування DIN є:

- Статут DIN,
- норми серії DIN 820 «Роботи зі нормування» та
- Угода про нормування від 5 червня 1975 року, укладена з Федеративною Республікою Німеччина.

В рамках Угоди про нормування DIN зобов'язується,

- враховувати суспільні інтереси у завданнях нормування;
- забезпечити можливість використання DIN-норм у законодавстві у сфері державного управління та у правовідносинах як опис технічних вимог;
- залучати відповідні органи державної влади до виконання робіт зі нормування;
- надавати пріоритет заявкам Федерального уряду на виконання робіт зі нормування, щодо яких Федеральний уряд заявляє про суспільний інтерес.

З іншого боку, Федеральний уряд вже висловив намір посилатися на норми DIN у законодавстві в рамках договору про норми, а також пообіцяв використовувати норми DIN в адміністративному управлінні та у тендерних пропозиціях.

DIN представляє інтереси Німеччини в європейському нормуванні в CEN (Європейський комітет із нормування) та в міжнародному нормуванні в ISO (Міжнародна організація зі нормування). Сьогодні близько 85 відсотків усіх проектів із нормування мають європейське або міжнародне підґрунтя.

DIN є неприбутковою асоціацією, яка фінансується переважно за рахунок продажу норм, іншої видавничої продукції та послуг. Крім того, існують проектні фонди від промисловості, членські внески та пов'язані з проектами фонди від державного сектору. У Німеччині нормування є самоврядним завданням економіки. Купуючи норми, користувачі забезпечують підтримку ефективної організації робіт зі нормування в приватному секторі.

3.6 Міжнародна робота по нормуванню

Які норми існують?

За місцем походження розрізняють такі норми

- Національні норми (напр. DIN, BSI)
- Європейські норми (напр. CEN, CENELEC, ETSI)
- Міжнародні норми (ISO, IEC)

Норми також можуть застосовуватися в інших місцях, окрім країни їхнього походження. Див. відповідь на питання «Прийняття міжнародних норм у національному органі нормування», стор. 20.

Іноді норми класифікують на національні та міжнародні не за місцем походження, а за місцем застосування. Це не відповідає технічній мові і може призвести до двозначностей. Приклад: чи стає німецька норма DIN міжнародною нормою через те, що вона також застосовується в іншій країні, наприклад, в Україні?

Чому існують ISO-норми?

Протягом 70 років Міжнародна організація зі нормування (ISO) розробляє керівні принципи для гармонізації стандартів якості товарів і послуг на міжнародному рівні. Ці норми, в першу чергу, покликані сприяти міжнародній торгівлі між країнами-

членами, але вони також допомагають компаніям виробляти свою продукцію більш ефективно.

В яких міжнародних організаціях Україна є активним членом?

Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), згідно з поточними інтернет-дослідженнями, є членом ISO та «партнерським органом зі нормування» CEN (наразі не є членом CEN).

Чому існують норми DIN EN ISO?

Норми DIN продовжать існувати лише для продуктів, які не мають стандартів ISO або EN. Відповідно до завдань і мети ISO, яка була заснована в 1946 році, міжнародні норми (ISO) покликані служити всесвітній уніфікації технічних правил і, таким чином, спростувати обмін товарами і знижувати торговельні бар'єри.

Різниця між DIN, EN та ISO?

DIN, EN та ISO - три терміни, які позначають різні норми. В принципі, кожна європейська країна має свої власні норми. Як уже згадувалося, аббревіатура «DIN» означає Німецький інститут нормування. Аббревіатура «EN» відноситься до більш високого рівня - європейських норм, де за розробку і видання норм відповідає CEN (Європейський комітет зі нормування; (CEN - фр. Comité Européen de Normalisation; англ. European Committee for Standardization). Позначення «ISO» розшифровується як «Міжнародна організація зі нормування» і означає міжнародні норми.

Чому і як відбувається комбінація з DIN-EN-ISO?

Через глобалізацію продукти та процеси більше не обмежуються внутрішнім ринком, тому застосовуються також європейські та міжнародні норми. Відповідно, багато продуктів мають кілька скорочень норм. Для того, щоб додати додаткові скорочення до норми DIN, член відповідної організації зі нормування повинен запропонувати відповідну норму. Потім він проходить стандартизоване випробування, подібне до випробування за стандартом DIN. Якщо перевірка показує відповідність вимогам, норма отримує додаткове позначення норми EN та/або ISO.

Як відбувається європейське нормування?

Метою європейського нормування є гармонізація національних норм у країнах-членах шляхом уніфікованого впровадження європейських норм. Європейське нормування покликане усунути бар'єри в торгівлі та створити рівні умови для конкуренції на єдиному європейському ринку.

Завдяки «Новому підходу» європейські норми виконують функцію дерегуляції єдиного європейського ринку. Європейське нормування здійснюється в рамках трьох організацій CEN, CENELEC та ETS. CEN описує себе як «систему формальних процесів виробництва норм, що підтримується 33 національними організаціями-членами». Національні організації-члени погоджують і публікують європейські норми. Організації зі нормування мають - за винятком ETSI - лише одного члена від країни, який повинен представляти інтереси всієї країни у сфері нормування. Під час

голосування члени мають різні голоси за вагою, відповідно до їхньої економічної потужності.

Інтереси Німеччини в європейському нормуванні представляє DIN, чії комітети зі нормування приймають рішення про участь у європейському проекті зі нормування. Технічний нагляд покладено на так званий «дзеркальний комітет», який здійснює процес формування німецької думки і повинен представляти її в європейському органі. Це може бути зроблено шляхом надання письмових коментарів, направлення делегацій та/або призначення експертів. Якщо пропозицію щодо нормування подано в Німеччині, DIN повинен перевірити, чи існує європейський процес нормування для цієї теми, або чи слід розглядати пропозицію щодо нормування на цьому рівні.

Якщо остаточний проект європейської норми було прийнято під час офіційного голосування більшістю країн, що брали участь у голосуванні, він має бути прийнятий організаціями-членами національного органу нормування.

Міжнародне нормування?

Метою міжнародного нормування є публікація міжнародних угод як «Міжнародних норм». Його завданням є сприяння розвитку нормування та суміжних галузей у всьому світі для полегшення міжнародної торгівлі товарами і послугами та розвитку співробітництва в усіх сферах інтелектуальної, наукової, технічної та економічної діяльності.

Співробітництво у сфері міжнародного нормування ґрунтується на принципах, подібних до принципів європейського нормування. На відміну від європейського нормування, в міжнародному члени мають лише один голос. Існує можливість, але не обов'язок, для національних членів приймати міжнародні норми в національному органі нормування. Якщо міжнародна норма має бути прийнята в національному органі нормування, це може бути зроблено тільки як повне, ідентичне прийняття.

Міжнародне нормування здійснюється в рамках трьох організацій: «Міжнародної організації зі нормування» (ISO), «Міжнародної електротехнічної комісії» (IEC) та «Міжнародного союзу електрозв'язку» (ITU).

ISO та IEC мають лише одного члена від країни, який повинен представляти всі інтереси цієї країни у сфері нормування. Німецький інститут нормування (DIN) представляє Німеччину.

Співпраця між ISO та Європейським комітетом зі нормування (CEN) регулюється Віденською угодою.

Додаткові завдання та інформація для впровадження європейських та міжнародних норм?

Наступні пункти покращують зручність використання норми:

- Необхідно уточнити, чи буде прийнято зміст норми в повному обсязі, чи буде створено національну «залишкову норму».

- Повинні бути доступні нормовані позначення для технічних об'єктів і процедур.
- Усі цитовані або застосовні норми повинні бути перелічені та доступні.
- Посилання на заміни повинні бути правильними та повними.

Як американські норми (ANSI) вписуються в європейську (CEN) та міжнародну (ISO) систему норм??

Норми ANSI в США відрізняються від європейських. Деякі європейські норми також застосовуються в США. Норма DIN EN ISO 12100 (Безпека машин - Загальні принципи проектування - Оцінка ризиків і зниження ризиків) була перейнята в ANSI ISO 12100 (Safety Of Machinery - General Principles For Design - Risk Assessment And Risk Reduction). Крім того, існують деякі американські норми, які посилаються на кілька норм ISO і тому є актуальними для американського ринку. Крім того, необхідно дотримуватися американського законодавства у сфері охорони праці та техніки безпеки, зокрема вимог розділу 29 CFR (Кодексу федеральних нормативних актів).

Впровадження міжнародних норм у національну систему нормування?

Європейські норми повинні бути прийняті всіма країнами-членами Європейського комітету із нормування (CEN) і CENELEC в національному органі нормування. Національні норми на ту саму тему мають бути скасовані. Метою є гармонізація норм по всій Європі і, таким чином, зменшення технічних бар'єрів у торгівлі. Міжнародні норми можуть бути добровільно прийняті в якості національних норм національними організаціями зі нормування. У Німеччині рішення про прийняття норми ISO приймає технічно відповідальний робочий комітет при DIN. Якщо норму прийнято, її перекладають німецькою мовою і супроводжують національною передмовою.

Європейський комітет з нормування (CEN) уклав угоду з ISO, яка передбачає, що окремі міжнародні норми будуть прийняті до європейського зводу правил. Як пояснювалося вище, вони повинні бути прийняті в національному зведенні правил.

4. Екскурс: Розробка та застосування програм сертифікації

Програми сертифікації мають тісний методологічний зв'язок з нормами та стандартами. Через тісний зв'язок з нормами і стандартами, але повну **відсутність правил** їхньої розробки і застосування, для проекту АПД може бути простіше і привабливіше розробити програму сертифікації і вивести її на ринок, ніж розробляти норму відповідно до широких правил, описаних в цьому документі (приклад: програма сертифікації «Натурального меду»). Якщо програма буде прийнята ринком, вона може принести значний дохід.

Програма сертифікації складається з двох компонентів.

Компонент 1 - це норма або стандарт будь-якої організації з нормування або стандартизації, або закон, або «перелік вимог», розроблений самими власниками

програми сертифікації. Часто цей перелік вимог називають «стандартом програми сертифікації».

Приклади трьох різних форм власності на «стандарти» програм сертифікації, що використовуються у світі:

Назва програми	Предмет	Власник «стандарту»
ISO 9001 Управління якістю	Управління якістю (майже для всіх секторів; також сільське господарство та харчова промисловість)	ISO 9001
ISCC	Система сертифікації сталості для всієї сільськогосподарської та лісової сировини	ДИРЕКТИВА (ЄС) 2018/2001 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ ВІД 11 ГРУДНЯ 2018 РОКУ про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел (зі змінами та доповненнями). поточна версія
GlobalG.A.P	Good agricultural practise (G.A.P.)	Foodplus GmbH Köln

Пояснення до власників компоненту 1:

- ISO 9001: Програма сертифікації базується на стандарті ISO 9001 Кожен акредитований орган сертифікації у світі може розробити власну програму сертифікації за цим стандартом і укласти договори з компаніями на проведення сертифікації на цій основі. Ні запит до ISO, ні схвалення від ISO не потрібні.
- ISCC: Програма сертифікації базується на Директиві Європейської Ради зі змінами та доповненнями. Кожен акредитований орган з сертифікації у світі може розробити власну програму сертифікації для цієї директиви та укласти контракти з компаніями на сертифікацію на цій основі. Для цього не потрібно ні запиту до Ради, ні її схвалення. Насправді, більше 10 організацій по всьому світу створили власні програми сертифікації на основі цієї директиви. Всі вони використовуються і конкурують між собою.
- GlobalG.A.P.: «Стандарт» програми сертифікації (перелік вимог, які необхідно виконати) був розроблений приватною організацією Foodplus GmbH, що базується в Кельні. Для створення повної програми сертифікації не було потрібно жодних дозволів, так само як і жодних документів для підтвердження її правильності. Ринок прийняв програму дуже швидко через її високу інформативність. Зараз вона використовується тисячами користувачів по всьому світу для демонстрації безпечності сільськогосподарської продукції, з якої виробляються продукти харчування.

Компонент 2: це «програмний посібник», підготовлений кожним акредитованим органом сертифікації виключно для власного використання. У ньому описуються

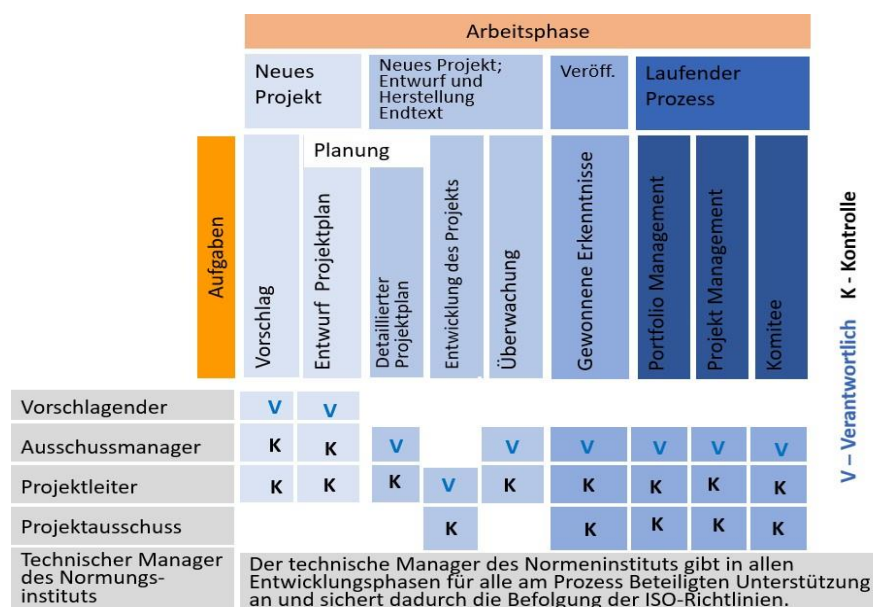
процеси, за які відповідають власник програми, компанія, що бажає пройти сертифікацію, та акредитований орган з сертифікації. Коли між органом сертифікації та компанією укладається договір, орган сертифікації передає компанії розроблений ним посібник для отримання інформації про процеси, відповідальність та витрати.¹

5. Рекомендації щодо дій для реалізації проекту з нормування

Крок 1: Під керівництвом АПД буде сформована експертна група, яка складатиметься з людей, зацікавлених у темі. Розмір групи може становити від 5 до 20 осіб. Відбір членів групи здійснюється таким чином, щоб протягом першого року в групі було якомога менше вибулих і прибулих. Група призначає лідерську команду з приблизно 3 осіб.

Крок 2: Керівна група складає план семінарів, що включає до 10 семінарів тривалістю 2-3 години кожен, на яких всі члени групи отримують знання, викладені в цих інструкціях та наданих документах, а також в інших документах, якщо це необхідно, для того, щоб протягом приблизно 6 місяців розробити власну норму в цій групі.

Крок 3: Члени групи розподіляють між собою ролі, зазначені в наступній таблиці та на рисунку для розробки нової норми, і спільно розробляють нову норму, застосовуючи робочі процеси, вивчені на власних семінарах, наскільки це можливо. Слід спробувати залучити досвідченого «технічного менеджера» з УкрНДНЦ (або DIN чи CEN) до активної участі, щоб підвищити шанси на успіх проекту.

Малюнок 1: Матриця відповідальності в процесі розробки норми

¹ Автор цих рекомендацій до дії написав кілька таких посібників. Він готовий надати такі посібники в розпорядження АПД та адаптувати їх у разі потреби.

		Fähigkeiten				
		Projekt Management	Ausschuss-Management	Standard Kompetenz	Technische Kompetenz	Führungskompetenz
Rolle im Team	Ausschuss-Manager	***	***	***	0	**
	Sekretär	**	**	**	0	0
	Vorsitz	*	*	*	**	***
	<u>Einberufer</u>	**	*	0	**	***
	Projektleiter	**	0	0	***	**

Малюнок 2: Вираження різних здібностей для окремих здібностей

Цей процес навчання та роботи, заснований на правилах ISO, не буде легким на початку і може призвести до складних або серйозних розмов та ситуацій. Зрештою, шлях, до якого ми прагнемо, можливість мати рівне право голосу та брати участь у прийнятті рішень на міжнародному рівні, компенсує усім учасникам за ці надзвичайні зусилля.

Крок 4: Після того, як у групі досягнуто спільного розуміння щодо спільного навчання та спільного застосування загальноприйнятої міжнародної методології роботи, спільно визначається тема, для якої розробляється перший проект норми з послідовним застосуванням методу роботи, встановленого нормативно-правовими актами. Якщо можливо, тему слід обирати таким чином, щоб зміст завдання не був надто складним, щоб уникнути того, що як методологія роботи, так і сам предмет підвищують ступінь складності завдання, і щоб першого успішного результату доводилося чекати занадто довго.

Група може розглянути питання про те, чи буде корисним застосувати один або обидва з наступних видів діяльності:

- a) Дуже послідовне застосування правил для формування робочого процесу розробки норм. Це також включає ведення протоколів засідань робочої групи для того, щоб мати можливість довести знання та дотримання правил розробки. Це, можливо, буде великою перевагою для того, щоб бути прийнятим як компетентний партнер в обговоренні наступного пункту б).
- b) Було б корисно звернутися до ДП «УкрНДНЦ» у відповідний час (до початку розробки власних норм, у процесі розробки власних норм або після успішного завершення розробки власних норм), щоб розпочати розробку норм у повній відповідності з міжнародними нормами за допомогою проекту АПД, про який тут йдеться. Таким чином, можна було б зробити надзвичайно важливий крок від тестової розробки до реального функціонування норм на

практиці, що було б дуже великою перевагою для розробки норм для сільського господарства та харчової промисловості, яка може бути розширена в подальшому.

Для підтримки прийняття рішення щодо теми слід провести коротке дослідження 3-5 тем, щоб з'ясувати, чи існують вже норми на цю тему в ISO, CEN, EC або в одному з провідних європейських інститутів нормування. Можна також діяти таким чином, щоб на початку власної роботи не розглядати визначені, вже існуючі стандарти та норми, а зробити це лише після певного періоду власної роботи зі нормування, щоб оцінити власну роботу з технічної точки зору та навчитися на ній.

В результаті проекту було досягнуто двох результатів: учасники набули здатності розробляти нову норму як незалежна група відповідно до міжнародних норм, що застосовуються на міжнародному рівні. Крім того, вони можуть застосовувати ці знання для підготовки подальших норм. Крім того, вони можуть передавати ці знання іншим зацікавленим сторонам. Це може призвести до широкого руху, який допоможе швидко розвинути процес стандартизації в Україні.

Альтернативна реалізація проекту: Розробка програми сертифікації

На основі опису функціональної схожості «стандарту» для програми сертифікації (п. 4, стор. 20), експертна група також може розробити стандарт для програми сертифікації або повну програму сертифікації. Перевагою цього було б те, що довелось б виконати майже ідентичну за змістом роботу, але можна було б повністю відмовитися від усіх формальностей розробки норм і стандартів, узгоджених за міжнародними правилами. ***Кожен*** може розробити програму сертифікації та «стандарт» для неї виключно за власними уявленнями і вивести їх на ринок. Чи буде «приватна програма сертифікації» прийнята і застосована в одній країні, або в декількох країнах, або в усьому світі зацікавленими сторонами, вирішує виключно ринок. Не існує жодного державного контролю чи моніторингу змісту та сфери застосування.

6. Додатки

Надані копії додатків можуть бути використані для поглиблення знань про процес міжнародного нормування.

- Титульна сторінка норми «DIN EN 45020:2007-03 (D/E/F) Нормування та пов'язана з ним діяльність - Загальні терміни та визначення (ISO/IEC Guide 2:2004); тримовна версія EN 45020:2006».
- Титульна сторінка DIN-норми «DIN 820-13:2020-03 Роботи з нормування - Частина 13: Прийняття європейських документів CEN, CENELEC та ETSI - Компонування документів».
- Результати пошуку в DIN щодо нормування для меду (ця вибірка була зроблена з використанням слова «мед» у пошуку без будь-якого впливу користувача веб-сайту)
- ДИРЕКТИВА РАДИ 2001/110/ЄС від 20 грудня 2001 року щодо меду
- Стаття з «Журналу бджільницьких досліджень»: «Законодавство щодо критеріїв та стандартів меду» „Journal of Apicultural Research“: „Legislation of honey criteria and standards“.